

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДЕФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Карпінська Г.В.

У статті проведено аналіз динаміки розвитку підприємницького сектору України та його галузевої структури. Визначені галузеві структурні зрушення і запропоновані відповідні пропозиції щодо нівелювання деформацій галузевої структури підприємництва.

Постановка проблеми. При будь-якій формі господарювання підприємницький сектор грає найважливішу роль в економіці держави. З макроекономічних позицій підприємницький сектор є основою для: збільшення національного прибутку, валового внутрішнього продукту, валового національного продукту; розвитку національної науки і прискорення НТП; підвищення матеріального добробуту усіх верств громадян країни; вирішення проблеми зайнятості та інших соціальних проблем.

Для підприємців основним спонукальним мотивом здійснення господарської діяльності є – можливість одержання прибутку. Вони майже завжди концентрують свої дії на розвитку тих напрямків господарської діяльності, віддача від яких може перевершити середні показники. В свою чергу, активізація чи навпаки дезактивізація підприємницької діяльності у тому чи іншому секторі господарської діяльності є важелем для зміни структури економіки. Саме тому, проблема дослідження динаміки та структури вітчизняного підприємницького сектору та поліпшення умов та параметрів його функціонування до вимог як поточного, так і перспективного соціально-економічного розвитку країни залишається дуже актуальною.

У зв'язку з цим **метою статті** є розробка теоретико-методичних засад та прикладних рекомендацій щодо визначення та оцінки деформацій галузевої структури підприємницького сектору України та перспектив його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення та оцінки деформацій галузевої структури підприємницького сектору виникає необхідність охарактеризувати категорію «деформація галузевої структури підприємницького сектору», а також лежачу в її основі категорію «формація».

Підприємницький сектор, як формація являє собою сукупність суб'єктів підприємницької діяльності (господарювання), які зареєстровані у межах країни, здійснюють певні види господарської (економічної) діяльності, проявляють соціально-економічну, інвестиційну, інноваційну та інші види ділової активності, над якою піднімається державна надбудова задля забезпечення її регулювання, контролю та розвитку.

Як будь-яка формація підприємницький сектор має свою структуру. Виходячи з чинного законодавства, видів економічної діяльності та ділової активності які здійснюються суб'єктами підприємництва можливо виділити наступні види його структур: секторальна (за масштабом діяльності: сектори малого, середнього, великого підприємництва) галузева (за видами економічної діяльності), фінансова, інноваційна, інвестиційна та ін.

Галузева структура підприємницького сектору України – це склад і співвідношення суб'єктів господарської діяльності та їх результатів за видами економічної діяльності (ВЕД), які здійснюються всередині країни. Категорія «галузева структура підприємницького сектору» – це не статична, а динамічна категорія, що розвивається, змінюється з часом, тобто категорія якій притаманні, динаміка та структурні зміни, які призводять до її деформації.

Галузеві структурні зміни (зрушення) підприємницького сектору являють собою зміну співвідношень кількості суб'єктів господарської діяльності та їх соціально-економічних результатів за окремими видами економічної діяльності та їх сумарним результатом у часі й просторі. А оцінка та аналіз динаміки показників діяльності підприємницького сектору є важливим засобом для дослідження структурних зрушень та виявлення галузевих деформацій підприємницького сектору.

У наукових колах для оцінки структурних змін у галузевій структурі економіки найбільш часто використовують методи абсолютних та відносних показників (індивідуальні абсолютні й відносні показники, лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, середній квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень) та інтенсивності структурних змін [1,2 та ін.]. Ці показники застосовуються тому, що їх легко прорахувати й вони інформативні. Про те, всі перераховані вище методи мають один загальний недолік – вони не враховують вплив динаміки розвитку підприємницького сектору, завдяки якій і відбуваються структурні зміни.

У зв'язку з цим, дослідження було проведено за двома напрямками:

- 1) оцінка та аналіз показників динаміки розвитку суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) за видами економічної діяльності;
- 2) оцінка та аналіз галузевих структурних змін підприємницького сектору України.

В базу показників, що досліджувалися були обрані наступні: кількість СПД; кількість зайнятих працівників на СПД, обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг). Зазначені показники були обрані у зв'язку з тим, що саме вони відображають тенденції розвитку СПД та соціальну значимість підприємництва с позиції забезпечення населення робочими місцями та задоволення населення у продукції та послугах. За для виявлення відповідності та деформацій розвитку галузевої структури підприємницького сектору галузевій структурі економіки України дослідження проводилось також за показником валової доданої вартості (ВДВ) та її агрегатів.

Оцінка та аналіз показників динаміки розвитку суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) за видами економічної діяльності.

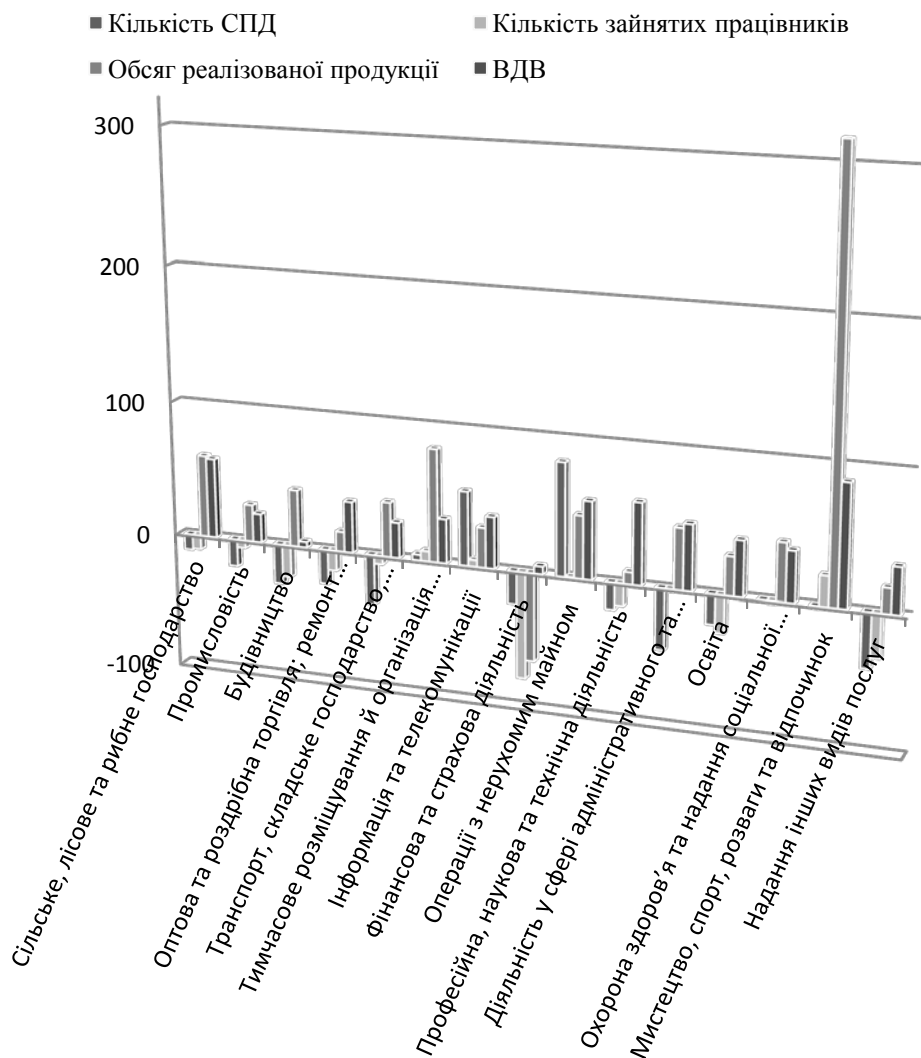
У період з 2010 – 2013 р.р. при загальному скороченні кількості суб'єктів господарювання на 21% (2184105 од. – 2010р. до 1722070 од. – 2013 р.) найбільш динамічно розвивалися такі види господарської діяльності, як операції з нерухомим майном – збільшення кількості суб'єктів господарювання склало 83%, інформація та телекомунікації (54%), тимчасове розміщування й організація харчування (4%), за іншими видами економічної діяльності спостерігається негативна динаміка (таблиця 1, рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку суб'єктів підприємницької діяльності за період 2010-2013 рр., %

Види економічної діяльності	Кількість СПД	Кількість зайнятих працівників	Обсяг реалізованої продукції (послуг)	ВДВ
Сільське, лісове та рибне господарство	-11,53	-10,53	60,56	58,81
Промисловість	-20,22	-5,72	27,27	21,09
Будівництво	-29,56	-23,74	41,94	4,04
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-25,61	-14,94	14,60	37,58
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-36,71	-6,18	40,18	25,94
Тимчасове розміщування й організація харчування	4,09	7,30	82,90	32,36
Інформація та телекомунікації	54,31	4,78	29,12	37,68
Фінансова та страхова діяльність	-23,86	-78,23	-64,62	5,57
Операції з нерухомим майном	82,61	0,47	45,63	56,64
Професійна, наукова та технічна діяльність	-19,60	-16,14	8,72	59,41
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-44,60	-1,98	44,43	47,81
Освіта	-21,88	-27,41	28,12	40,24
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-1,07	-2,23	41,99	36,85
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1,95	21,88	315,50	88,14
Надання інших видів послуг	-40,06	-32,02	18,18	33,51
Всього	-21,15	-11,56	17,38	32,93

*Розраховано автором за даними Держкомстату України [4]

Рис. 1. Динаміка показників розвитку суб'єктів підприємницької діяльності за період 2010-2013 рр., %

Кількісне зростання суб'єктів підприємницької діяльності у даних видах економічної діяльності зумовлене зростанням перш за все збільшенням фізичних осіб – підприємців на 150% – операції з нерухомим майном, на 67% – інформація та телекомунікації, що стосується тимчасового розміщування й організації харчування збільшення відбувалося майже пропорційно на 3,3% – зростала кількість малих підприємств, на 4,3% – фізичних осіб – підприємців.

Негативні тенденції щодо зменшення кількості зайнятих працівників, спостерігаються майже у всіх видах економічної діяльності, окрім тих де збільшилася кількість суб'єктів господарювання (тимчасове розміщу-

вання й організація харчування – кількість зайнятих працівників зросла на 7,3% , інформація та телекомунікації – 4,8%, операції з нерухомим майном 0,47 % мистецтво, спорт, розваги та відпочинок 21,9 %).

В цілому за період, що досліджувався кількість зайнятих працівників за всіма видами економічної діяльності скоротилася на 11,55%, що зумовило майже відповідне зростання безробітного населення працездатного віку в Україні за даний період на 11,65%.

Позитивна динаміка зростання обсягів реалізованої продукції спостерігається майже за всіма видами економічної діяльності, виключенням є фінансова та страхова діяльність, де скорочення відбулося більше чим у 2 рази (64,62%) за всіма суб'єктами господарювання, на 56,88% у ФОП, 6,89% на малих підприємствах. Найбільше зростання відбулося у таких видах господарської діяльності, як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок 315,5%, тимчасове розміщування й організація харчування 82,90% , сільське, лісове та рибне господарство – 60,56%, операції з нерухомим майном – 45,63%.

У зв'язку з тим, що підприємницький сектор є важелем для зміни структури економіки розглянемо динаміку формування валової доданої вартості (ВДВ) за її агрегатами.

За період, що досліджувався вона зросла майже на 33%. Позитивне зростання відбувається за всіма ВЕД. Найбільше зростання відбулося у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку – 88%, професійній, науковій та технічній діяльності – 59%, сільському, лісовому та рибному господарстві 58,8%.

Що стосується валового прибутку спостерігаються негативні тенденції щодо його зменшення у таких ВЕД як будівництво, фінансова та страхова діяльність, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, освіта. Найбільш зростала дохідність мистецтва, спорту розваг та відпочинку – 151%, сільського, лісового та рибного господарства – 58,15%.

За дослідний період скоротилася сума податків сплачених такими ВЕД, як промисловість, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги.

Оцінка та аналіз галузевих структурних змін підприємницького сектору України.

Найбільшу питому вагу у галузевій структурі підприємницького сектору за кількістю суб'єктів господарювання та обсягами реалізованої продукції, має оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 41,12% – 2013 р. Даний вид економічної діяльності має найбільшу питому вагу, як в секторі малих підприємств 28,51%, так і в секторі ФОП – 58,72%. За період з 2010-2013р.р. спостерігаються від'ємні структурні зрушення за даним видом економічної діяльності у розрізі всіх секторів підприємництва. За кількістю зайнятих працівників на суб'єктах підприємництва лідує промисловість 31,90% – 2013 р., 29,93% – 2010 р.

Про те, в секторах малих підприємств і ФОП оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів зберігає свої позиції. Така ситуація пояснюється тим, що саме на великих та середніх промислових підприємствах зайнято близько 89% робітників даного виду економічної діяльності. За дослідний період структурні зрушення за даним показником у промисловості є позитивними (таблиця 2, рис.2), хоча динаміка цих показників є від'ємною.

Таблиця 2

Структурні зрушення показників розвитку суб'єктів підприємницької діяльності за період 2010-2013р.р., %

Види економічної діяльності	Кількість СПД	Кількість зайнятих працівників	Обсяг реалізованої продукції (послуг)	ВДВ
Сільське, лісове та рибне господарство	0,45	0,08	1,04	1,63
Промисловість	0,08	1,97	2,67	-2,26
Будівництво	-0,36	-0,65	0,58	-0,80
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-3,1	-1,03	-1	0,58
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-1,32	0,63	0,84	-0,47
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,73	0,48	0,25	-0,01
Інформація та телекомунікації	2,46	0,47	0,2	0,12
Фінансова та страхова діяльність	-0,03	-2,19	-5,01	-1,30
Операції з нерухомим майном	3,03	0,34	0,28	1,08
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,11	-0,19	-0,3	0,55
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-0,99	0,33	0,18	0,14
Освіта	-0,01	-0,07	0,01	0,31
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,21	0,11	0,04	0,12
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,13	0,14	0,23	0,27
Надання інших видів послуг	-1,41	-0,44	0	0,03

*Розраховано автором за даними Держкомстату України [4]

Що стосується структурних змін за показником кількість суб'єктів господарювання вони є позитивними для таких видів економічної діяльності, як: сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, тимчасове розміщування й організація харчування, інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

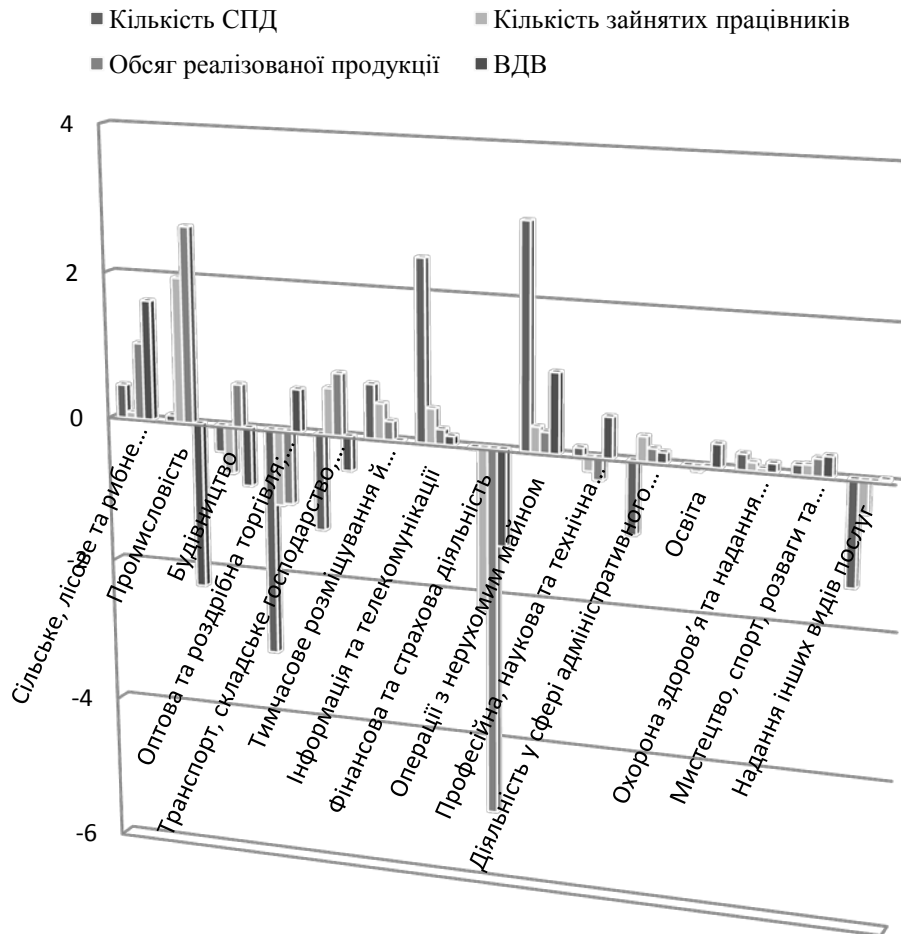

Рис. 2. Структурні зрушення показників суб'єктів підприємницької діяльності за період 2010-2013 рр., %

В секторі малих підприємств збільшуються частки транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, інформації та телекомунікації, операцій з нерухомим майном, професійної, наукової та технічної діяльності, діяльності у сфері адміністративного та допоміж-

ного обслуговування, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

В секторі ФОП збільшуються частки тимчасового розміщування й організації харчування, інформації та телекомунікації, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

За всіма досліджуємими показниками найбільші позитивні структурні зрушення відбулися у таких видах економічної діяльності, як операції з нерухомим майном, інформація та телекомунікації, промисловість, сільське, лісове та рибне господарство, тимчасове розміщування й організації харчування. Про те, враховуючи динаміку показників промисловості та сільського, лісового та рибного господарства можна констатувати, що збільшення їх часток відбулося за рахунок зменшення частки фінансової та страхової діяльності. Це ще раз підтверджує те, що дослідження структурних зрушень галузевої структури повинно враховувати динаміку розвитку СПД за ВЕД.

Формування валової доданої вартості України свідчить, що впродовж дослідного періоду в галузевій структурі знизилася питома вага промисловості – на 2,25%, знизилася частки будівництва – 0,8%, транспорту та зв'язку 0,46%, фінансової діяльності 1,3%. Натомість зросли показники сільського, лісового та рибного господарства – 1,63% операцій із нерухомим майном – 1,08%, а також видів економічної діяльності соціальної сфери послуг.

Найбільшу питому вагу в структурі сплачених податків займає оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 136,82%. Від'ємні значення сплачених податків спостерігаються в промисловості та мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку. Фактично, сфера послуг (зокрема, операції з нерухомим майном, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок) знаходилась у надзвичайно привабливих фінансово-економічних умовах, оскільки на фоні зростання їх частки у структурі валового прибутку, структурні зрушення за податками на виробництво та імпорт є від'ємними. Тобто, така ситуація свідчить про використання схем з мінімізації податкових забор'язань.

Висновки. В період з 2010-2013рр. у підприємницькому секторі найгірші тенденції розвитку спостерігаються у суб'єктів господарювання, які займаються фінансовою та страховою діяльністю (рис. 1). Найкраще розвиваються СПД у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку та тимчасовому розміщуванні й організації харчування.

Найбільші негативні структурні зрушення відбулися у таких ВЕД, як фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (рис. 2).

Найбільш позитивні структурні зрушення відбулися у ВЕД операції з нерухомим майном, інформація та телекомунікації. Така ситуація пояснюється тим, що найбільш привабливими (прибутковими, відносно витратно та податково не обтяжливими) для підприємців є такі ВЕД, як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; операції з нерухомим майном, інформація та телекомунікації, тимчасове розміщування й організації харчування.

Таким чином, в галузевій структурі підприємницького сектору спостерігаються подальші негативні тенденції розвитку у виробничих видах діяльності (промисловість, будівництво, сільське, лісове та рибне господарство) та зменшення їх ролі і привабливості для підприємців. Такі ж тенденції характерні і для розвинутих країн, про те зменшення частки реального (виробничого) сектору у розвинутих країнах супроводжується суттєвим зростанням продуктивності праці на основі впровадження інноваційних технологій.

У зв'язку з цим вважаємо, що для подолання негативних тенденцій розвитку підприємницького сектору та подолання деформації його галузевої структури, перш-за все необхідно забезпечити державну підтримку розвитку підприємництва у виробничих видах діяльності, зокрема: промисловості, сільському, лісовому та рибному господарстві та будівництві. Задля цього:

- підвищити рівень використання наявного інтелектуального та наукового потенціалу країни задля розробки та реалізації бізнес-проектів, щодо створення та випуску продукції, яка мала б попит на світовому ринку і була б пов'язана із технологіями подвійного призначення, в тому числі, яка може використовуватися як для військових, так і для цивільних потреб – продукція машинобудування;

- посилити механізм сприяння взаємодії великих та малих промислових підприємств (субконтрактацію);

- провести ревізію існуючих державних програм розвитку окремих видів діяльності та інфраструктурних об'єктів з метою оцінки доцільності їх реалізації та наявності належного фінансового забезпечення;

- спрямувати фінансові ресурси на розвиток інноваційного виробництва у промисловості;

- внести зміни та доповнення до нормативно-правових актів і їх проектів у сферах, що регулюють інноваційну діяльність підприємств, шляхом конкретизації переліку суб'єктів які займаються розробкою та реалізацією радикальних інновацій, та умов надання податкових пільг по доходах від інноваційної діяльності;

- створити регіональні асоціації малих сільхоз підприємств задля зміцнення кооперації між сільгоспвиробниками, підприємствами агропереробної і харчової промисловості з метою виробництва екологічно чистих харчових продуктів і текстильних виробів та створення цілісних виробничо-інтегрованих систем, що спеціалізуються на виробництві сувенірів, текстильної продукції та туризмі;

- зобов'язати органи регіональної влади (обласні державні адміністрації) створити бази даних щодо фондів нежитлових приміщень, незавершеного будівництва, виробничих площ і невстановленого обладнання та забезпечити доступ суб'єктів підприємництва до майнових баз даних;

- запровадити податкові канікули щодо створюваних СПД у таких ВЕД, як промисловість, сільське, лісове та рибне господарство.

- розширити групи податкових товарів за рахунок предметів мистецтва та розкоші.

– активізувати боротьбу з мінімізацією оподаткування (жестка політика щодо формування об'єкту оподаткування) та посилення роботи зі стягнення нарахованої, але не сплаченої частини податкових зобов'язань та нелегальною трудовою діяльністю;

– посилити боротьбу з ухиленням від оподаткування і реалізації підакцизних товарів.

Література:

1. Галиниене Б, Витас А. Методы оценки структурных изменений в отраслевой структуре // Актуальні проблеми економіки №2((128)), 2012 с. 359-374.

2. Казинец Л.С. Темпы роста и структурные сдвиги в экономике. – М, 1980. – С. 161 – 162.

3. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua.

Abstract

Karpinskaya A.V.

Trends and deformation of branch structure the business sector Ukraine

The article analyzes dynamics of the business sector Ukraine and its branch structure. Defined sectoral structural changes and proposed appropriate proposals for leveling deformations of branch structure entrepreneurship.